

Oponentský posudek diplomové práce Libora Duchka:

Katharsis v řecké tragédii

Téma této diplomové práce je zajímavé, lákavé, dosud nedořešené, ale zároveň velmi nesnadné. Je to i téma velmi rozsáhlé a svým charakterem skutečně interdisciplinární. Přesto, že přesahuje rámec klasické filologie, je pochopitelné, že právě klasičtí filologové, vzhledem k schopnosti pracovat s pramenným materiálem, se mu věnují velmi často. Právě tímto směrem se vydal ve své práci L. Duchek.

Cílem diplomové práce je jednak přispět k objasnění samotného pojmu aristotelské katarze, jednak doložit rozborem několika vybraných tragédií, jak a na čem je katarze založena a do jaké míry je pro řeckou (klasickou) tragédii typická.

Předložená práce má 89 stran, vlastní obsah je rozvržen do dvou, dále členěných kapitol (Katharsis u Aristotela, s. 10 – 38, Katharsis v tragédii, s. 39 – 69). Po stručném závěru (s. 70-71) je připojen Appendix (s. 72 – 86), „který stručně převypravuje děj jednotlivých dramát“. Z připojeného seznamu pramenů a sekundární literatury vyplývá, že diplomand věnoval značnou pozornost edicím i překladům a že prostudoval více než 30 článků a monografií, převážně cizojazyčných.

V úvodu autor deklaruje, že bude postupovat metodou „určitého hermeneutického kruhu“ a snažit se dobrat přeporozumění pojmu katharsis. To zřejmě vedlo ke koncipování první části práce jako stručného přehledu předaristotelských názorů na literaturu a dále představení Aristotelových názorů, koncepcí a uvedení některých základních pojmů (především mimesis a katharsis). Tento v podstatě dobrý záměr se diplomandovi podařilo realizovat jen zčásti. Podkapitoly jsou až příliš drobné a snad i proto se jejich obsah překrývá, ostatně na začátku kap. 2.4.2. (Povahy) to autor sám i přiznává – „je poněkud obtížné zabývat se charakterem v koncepci Poetiky a nezabývat se zároveň dějem“. Nač tedy dělat „škatulky“, když se tomu obsah vzpírá? Kromě toho se na tomto místě projevuje jeden charakteristický rys autorova vyjadřování – nepřiměřená komplikovanost, která vede až k nesrozumitelnosti. Po citované větě následuje tato: „Jeden pojem je úzce svázán s druhým na základě Aristotelova popisu tragédie, kde oba umožňují katharsis pojem z pojmů zatím uvedených nejtemnější“ (s.25). Vede to potom až k formulacím, „že Aristotelés upozaduje dionýsovské pozadí“ (s. 22). Trpí ovšem věcný obsah. Tak v kap. 2.4.1. (Děj), s. 23 není podle mého názoru možné mluvit o transparentci, stejně jako nelze vyčíst z uvedené citace (1451a), že Aristotelés dává přednost delšímu rozsahu.

O celé první části lze říci, že diplomand vychází z originálních textů, snaží se o detailní interpretaci a všímá důležitých aspektů, i když je mnohdy uvádí neuspořádaně nebo ne zcela jasně. V rámci práce užitečný a dobře podaný je přehled různých pojetí katarze v kap. 2.5.3. Ve shrnutí (2.5.4., s. 36n.) uzavírá autor úvahy o průběhu katarze, konstatuje, že není „dílem okamžiku“, ale že trvá, probíhá, dokud se odehrává děj. To by bylo třeba

ještě upřesnit. Lze katarzi chápat jako součet, průsečík nebo výsledek působícího strachu a soucitu?

Druhá část práce je věnována rozborům několika tragédií. Diplomand si vybral Aischylovu Oresteiu, Sofoklova Krále Oidipa a Eurípidovu Ifigenii v Tauridě. Tento výbor je pochopitelný a přijatelný, navíc Oidipús a Ifigenie v Tauridě jsou tragédie, o kterých se Aristoteles v Poetice zmiňuje častěji.

Cílem tohoto oddílu je nalézt to, co způsobuje katharsis. Poněkud matoucí je, že do výběru se „nedostala pouze ta díla, která zdánlivě nejvíce respektují Aristotelovu Poetiku ...“. Vzhledem k tomu, že pro rozbor tragédie mohl diplomand použít jedině text, správně se rozhodl sledovat především (a současně) rozvíjení děje a hlavní postavy. Tyto kapitoly patří v diplomové k těm zdařilejším. Pokud jde o Oresteiu, je to ovšem problematika, která by vyžadovala větší prostor, než může poskytnout část diplomové práce.

Přesto mám vážnou námitku ke způsobu, jakým byla oddělena interpretace od konkrétních dokladů. Diplomand na konkrétních místech své interpretace a úvahy nedokládá citováním a přímou interpretací textu. Takový rozbor by byl – podle mého názoru – daleko přesvědčivější a také velmi pravděpodobně daleko efektivnější. Bylo by totiž možné sledovat mluvu postav, styl, volbu lexika, expresivitu ad. Na základě toho by také bylo možné důkladněji objasnit dynamiku katarze. Potenciální námitka obsažená v závěru práce (s. 70), že katarze je „určitý kognitivně-emocionální proces“ a tedy „nelze přesně vymezovat místa, v kterém bodě dramatu právě je a kde není“, mě nepřesvědčuje.

V závěru (s. 70-71) autor konstatuje, že v tragédiích není pouze „aristotelovská katharsis“, ale i katharsis z jiných sémantických okruhů, což patrně souvisí i s dalším bodem, totiž že tragédie pracují i s jinými emocemi. Ve všech zkoumaných tragédiích však katharsi nachází, takže „Aristotelův model je pro řecké drama příhodný a nosný.“ Výsledky zkoumání nikterak nepřekvapují a jsou více než skrovné.

Bylo by možné vytknout ještě drobnější nedostatky – nepřesné překlady citátů ze sekundární literatury, velmi zvláštní lexikum a frazeologii (např. „urádnovat“, s. 36, „novotvar“ ve významu nový pojem, s. 30, poněkud homérské spojení „výřečnost nenechá v skrytosti“ (s. 80) apod.). V seznamu literatury jsem nenašla vícekrát citovanou studii D. Wilese (je skryta pouze v citaci sborníku a samostatně citována na s. 19), chybná je citace práce E. Stehlíkové na s. 31.

Závěrem lze konstatovat, že práce splnila základní požadované podmínky, diplomand prokázal, že je v zásadě schopen pracovat s pramenným materiálem i se sekundární literaturou a respektovat hlavní formální zásady odborné práce.

Přes řadu připomínek konstatuji, že předložená diplomová práce může být podkladem pro obhajobu. Výsledek však bude velmi záležet na jejím průběhu.